

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Warszawa, 12/10/2018

Adam Bodnar

II.513.17.2014MM

Pan
Zbigniew Ziobro
Minister Sprawiedliwości
Prokurator Generalny

Szanowny Panie Ministrze

W wystąpieniu z dnia 12 stycznia 2017 r. zwracałem się do Pana Ministra w sprawie przesłanki domicylu określonej w art. 8 ust. 2a ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 1987 ze zm.) – dalej: ustawa lutowa, wskazując, że powyższa przesłanka, w odniesieniu do osób, które zmarły w wyniku represji radzieckich organów państwowych po dniu 5 lutego 1946 r., nie realizuje w pełni standardów konstytucyjnych wynikających przede wszystkim z zasady równości podmiotów wobec prawa.

Zgodnie z art. 8 ust. 2a ustawy lutowej, uprawnienia do odszkodowania od Skarbu Państwa za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wynikłe z wykonania orzeczenia albo decyzji przysługują również osobom, mieszkającym obecnie bądź w chwili śmierci w Polsce, represjonowanym przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe, działające na obecnym terytorium Polski w okresie od dnia 1 lipca 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r. oraz na terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim, w okresie od dnia 1 stycznia 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r., za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub z powodu takiej działalności.

Jak wynika z powyższego, jednym z warunków uzyskania uprawnień do odszkodowania i zadośćuczynienia za szkodę i krzywdę wyrządzonych represjami

radzieckich organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego jest to, by osoba represjonowana mieszkała w chwili składania wniosku, bądź w chwili śmierci, w Polsce (tak również wyrok SN z dnia 1 grudnia 2000 r., V KKN 127/00, LEX nr 51088; wyrok SN z dnia 5 lipca 2006 r. FV K 117/06. OSN 2006/9/86, Biul. SN 2006/8/17). Warunek ten jest spełniony wówczas, gdy represjonowany mieszka obecnie lub mieszkał w chwili śmierci w obecnych granicach Państwa Polskiego, tj. granicach ustalonych dnia 5 lutego 1946 r. z późniejszymi zmianami, chyba, że zgon nastąpił przed tą datą.

Ustawodawca w katalogu osób uprawnionych do ubiegania się o odszkodowanie pominął zatem osoby, które były obywatelami Polski i zginęły podczas walki o jej niepodległość. Ich działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego została rozpoczęta na terytorium Polski, ale następnie wskutek przesunięcia granic była już kontynuowana po 1946 r. poza terytorium państwa polskiego. Pomimo, że nie zmieniali swojego miejsca zamieszkania, okazało się po 1946 r., że znajdowało się ono poza granicami Polski.

Mając na uwadze, że te osoby walczyły na rzecz niepodległości naszego Kraju i w związku z tym poniosły śmierć, nieuzasadnione jest pozostawianie ich poza zakresem osób uprawnionych do odszkodowania. O ile bowiem przesłankę domicylu można uznać za uzasadnioną w stosunku do osób, które były represjonowane i same składają wniosek o odszkodowanie (oznacza to bowiem, że przeżyły owe represje, doczekały odzyskania przez Polskę niepodległości i miały możliwość podjęcia decyzji co do zamieszkania w Polsce, por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 lipca 2012 r., P 8/11) - o tyle w odniesieniu do osób, które poniosły śmierć wskutek represji radzieckich organów ścigania za walkę o niepodległy byt Państwa Polskiego, a mieszkały i zmarły na terenach, które Polska utraciła dopiero w lutym 1946 r. - przesłanka domicylu w chwili śmierci jest nieracjonalna, nadmierna i powoduje faktyczne wykluczenie możliwości dochodzenia roszczeń przez osoby najbliższe dla osób represjonowanych.

Represjonowani bowiem - mimo ich ewidentnej intensywnej więzi z Polską - nie mieli możliwości, zważywszy na ówczesne realia polityczne, zmiany miejsca zamieszkania z terytorium, które do lutego 1946 r. znajdowało się w granicach Polski, na terytorium Polski po tej dacie. Rozwiązanie to może budzić wątpliwości z punktu widzenia

konstytucyjnych zasad: zaufania obywatela do państwa i stanowionego przezeń prawa, a także równości.

W piśmie z dnia 8 lutego 2017 r. (sygn. DL-IX-454-34/17) Pan Minister Marcin Warchoł potwierdził moje stanowisko, zgadzając się, że przesłanka ta, w odniesieniu do osób, które zmarły w wyniku represji, np. na skutek wykonania wyroku orzekającego karę śmierci lub zgonu w trakcie odbywania kary w radzieckim więzieniu po dniu 5 lutego 1946 r. (data wejścia w życie umowy regulującej polsko-radziecką granicę państwową), może być uznana za kryterium w nieuzasadniony sposób różnicujące sytuację prawną podmiotów charakteryzujących się posiadaniem cechy relewantnej, tj. faktu represjonowania przez organy radzieckie w czasie i miejscu określonym w art. 8 ust. 2a ustawy lutowej.

Pan Minister podzielając zasadność zmiany zakresu podmiotowego art. 8 ust. 2a ustawy lutowej, poddał pod rozważenie nadanie mu następującego brzmienia:

„Uprawnienia określone w ust. 1 przysługują również osobom, mieszkającym obecnie w Polsce bądź w chwili śmierci w Polsce bądź na terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim poza obecnym terytorium Polski, represjonowanym przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe, działające na obecnym terytorium Polski w okresie od dnia 1 lipca 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r. oraz na terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim, w okresie od dnia 1 stycznia 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r., za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub z powodu takiej działalności. Żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia należy zgłosić w sądzie okręgowym, w którego okręgu zamieszkuje osoba składająca żądanie; sąd ten jest właściwy do rozpoznania sprawy. Przepis art. 1 ust. 3 stosuje się odpowiednio, zaś przepisy art. 9-11 nie mają zastosowania.”

Ponieważ prace legislacyjne w Sejmie nie doprowadziły do uwzględnienia powyższego postulatu, uprzejmie proszę Pana Ministra o dokonanie analizy przedstawionej problematyki i rozważenie zainicjowania odpowiednich prac legislacyjnych, a także poinformowanie mnie o zajętych stanowiskach w tej materii.

Z wyrazami szacunku

